

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора
Тараса СОЗАНСЬКОГО на дисертацію
Івана КОРІНЦЯ на тему**

**«Кримінально-правова охорона свободи віросповідання в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)**

Актуальність теми дослідження.

Свобода віросповідання є одним із фундаментальних прав людини, гарантованих як міжнародними актами, так і Конституцією України. Дане право передбачає для особи можливість мати власні релігійні переконання та вільно їх проявляти, публічно чи приватно, у богослужінні, обрядах, навчанні, поширенні віровчення. У демократичній правовій державі захист свободи віросповідання набуває особливого значення, адже він безпосередньо впливає на міжконфесійну злагоду, релігійну толерантність і суспільну стабільність.

Міжнародно-правові зобов'язання України, зокрема ст. 9 Європейської конвенції з прав людини та ст. 18 Загальної декларації прав людини, зобов'язують державу не лише утримуватися від втручання у свободу віросповідання, а й створити дієвий механізм захисту цієї свободи, включаючи кримінально-правові гарантії. Це особливо актуально в умовах євроінтеграції та імплементації практики Європейського суду з прав людини.

Чинне кримінальне законодавство (зокрема ст. 161, 178, 180 КК України) не в повній мірі відповідає сучасним загрозам і викликам. Норми сформульовані занадто загально, мають вузький обсяг застосування, а в судовій практиці застосовуються рідко і непослідовно. Відсутність чітких критеріїв кваліфікації, проблеми доказування умислу, оціночні формулювання, усе це створює труднощі для ефективного притягнення до відповідальності за порушення релігійних свобод.

Також потрібно зазначити, що особливо активно використовує релігійний чинник як інструмент впливу росією, в умовах воєнного стану та після повномасштабного вторгнення, маніпулюючи релігійними

переконаннями та правом на свободу віросповідань. Відсутність комплексного розуміння проблематики у кримінально-правовій сфері не дозволяє сформулювати системне розуміння проблеми. Відповідь на таке питання повинно дати дослідження питання, що має на меті удосконалення правового механізму протидії порушенням свободи віросповідання, формування єдиних підходів до кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень, узагальнення практики їх розслідування та притягнення до відповідальності, а також гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами

Тому актуальність представленої до захисту дисертації Івана Корінця «Кримінально-правова охорона свободи віросповідання в Україні», не викликає сумнівів. Вона достатньо повно викладена у вступі до роботи та зумовлена, насамперед, відсутністю комплексних розробок піднятої проблематики. Кримінально-правова наука, на жаль, не має сучасних комплексних теоретичних розробок, які б присвячувалися дослідженню питань кримінальної правової охорони свободи віросповідань.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень визначається тим, що дисертація є першим комплексним сучасним дослідженням кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні.

Ознайомлення з дисертацією дозволяє, насамперед, констатувати безсумнівно позитивні положення роботи. Слід відзначити такі новітні положення, узагальнення, висновки, пропозиції і рекомендації, сформульовані дисертанткою у ході проведення дослідження:

- запропоновано перелік кримінальних правопорушень, що пов'язані з охороною свободи віросповідання, та їх систему залежно від того, чи є свобода віросповідань основним, чи додатковим об'єктом: *посягання, в яких свобода віросповідання є основним безпосереднім об'єктом, передбачені ст. 161 КК України, ст. 178 КК України, ст. 179 КК України, ст. 180 КК України, ст. 181 КК України; посягання, в яких свобода віросповідання виступає додатковим безпосереднім об'єктом, передбачені ст. 300 КК*

України, ст. 442 КК, ч. 1 ст. 442-1, а також ч. 2 ст. 110 КК України, п.14 ч. 2 ст. 115 КК України, ч. 2 ст. 121 КК України, ч. 2 ст. 122 КК України, ч. 2 ст. 126 КК України, ч. 2 ст. 127 КК України та ч. 2 ст. 129 КК України;

- запропоноване розв'язання співвідношення понять «свобода релігії», «свобода совісті» та «свобода віросповідання» та пов'язане із цим авторське розуміння свободи віросповідання як природного, абсолютного, гарантованого державою права людини вільно і відкрито визнавати, сповідувати, а також змінювати свої релігійні вчення, переконання чи погляди. З цього визначення виводиться розуміння об'єкта складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання як суспільних відносин із забезпечення можливості безперешкодно реалізовувати кожную складову свободи віросповідання та не зазнавати у зв'язку із такою реалізацією шкоди чи обмеження або порушення інших особистих прав;

- розглянуто особливості кримінального правопорушення, передбаченого ст. 442-1 «Злочини проти людяності» у контексті віднесення його до кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання також. Констатовано, що норма, визначена у ст. 442-1 КК України, незважаючи на абстрактне формулювання ознак об'єктивної сторони, у тому числі, й ознаки «переслідування», не є загальною відносно інших кримінально-правових норм. Вона містить суміжний склад кримінального правопорушення, який можна відмежувати від інших за ознакою, так званого «контекстуального елементу».

Заявлені положення відображають очевидну теоретико-прикладну спрямованість, оригінальність та наукову обґрунтованість проведеного дослідження. Це вдалося забезпечити шляхом формування належних методологічної, науково-теоретичної, нормативної та емпіричної основ дисертації. Нормативні положення та теоретичні джерела були піддані ґрунтовному аналізу та оригінально інтерпретовані автором. Загалом це дало змогу Івану Корінцю представити самостійну наукову роботу, яка відповідає критеріям сучасних актуальних правових розробок.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. У цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє надати виключно позитивну оцінку її змісту, визнати її завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок Івана Корінця в науку кримінального права. Стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Робота містить й інші теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що розкривають важливі науково-прикладні питання.

У першому розділі дисертації висвітлено загальні засади дослідження кримінально-правової охорони свободи віросповідання, що охоплює собою з'ясування стану дослідження цієї проблеми у науці кримінального права, визначення ключового поняття дослідження – свобода віросповідання та вивчення кримінально-правової охорони свободи віросповідання за законодавством зарубіжних держав.

Другий розділ дисертації, присвячений кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень, що пов'язані з охороною віросповідання в Україні, розкриває її елементи, що відображають статичний аспект їх опису. Зроблено висновок про те, що при визначенні розуміння поняття об'єкта кримінального правопорушення найбільш утилітарним та застосовним для кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання, є інтегрований підхід. Запропоновано авторське бачення поняття свободи віросповідання як природного, абсолютного, гарантованого державою права людини вільно і відкрито визнавати, сповідувати, а також змінювати свої релігійні вчення, переконання чи погляди.

Третій розділ дисертації присвячено динамічним елементам кримінально-правової характеристики правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання в Україні. Дослідження питань кваліфікації кримінальних правопорушень проти свободи віросповідання, а також караності за їх

вчинення дає підстави зробити висновки про те, що правильна кваліфікація кримінальних правопорушень проти свободи віросповідання залежить від низки факторів, які автор виділяє в роботі.

Методологічною основою дисертації є широкий спектр методів наукового пізнання. Здебільшого у роботі використано такі методи: порівняльно-правовий; системний; юридичної герменевтики; документального аналізу; методи формальної логіки, в тому числі аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Ці та інші методи наукового пізнання використано у сукупності.

Наукове та практичне значення результатів дослідження. Представлена робота містить низку положень та висновків, які впроваджені у навчальному процесі, що підтверджено відповідним актом впровадження (Акт впровадження результатів дисертації в освітній процес ЛьвДУВС № 16 від 03.05.2025 року).

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення кримінального законодавства України: автором висуваються конкретні пропозиції, спрямовані для подальшого вдосконалення КК України щодо регламентації кримінально-правової охорони свободи віросповідання. Також вбачається потенціал використання результатів авторських розвідок у науково-дослідній діяльності щодо подальшого дослідження цього питання.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. А саме за темою дисертації вийшло 5 наукових публікацій, із них 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а також 2 тези доповідей на науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Текстових запозичень без посилань на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Зазначаючи безперечні позитивні характеристики дослідження, слід звернути увагу на ті положення, які потребують додаткового обґрунтування та обговорення:

1. У своїй роботі (стор.68) здобувач звертає увагу на той факт, що у нормативних актах, які регулюють «свободу віросповідання» згадується про «релігійні почуття», «релігійні переконання» та «релігійні права». Такий стан речей обумовлений розбіжностями у категоріальному апараті, яким послуговується чинне міжнародне та національне законодавство України у питанні захисту права особи на свободу віросповідання. Так, положення міжнародно-правових актів під час імплементації у ст. 35 Конституції України втратили свій першочерговий вигляд і закріплені в Основному Законі у дещо видозміненому вигляді. Зокрема, право кожного на «свободу думки, совісті та віросповідання (релігії)» трансформувалося в право на «свободу світогляду і віросповідання». Подібні розбіжності прослідковуються і на рівні національного законодавства, зокрема, термінологічні відмінності є між нормами Основного та спеціального Законів. Так, останній замість поняття «право на свободу світогляду і віросповідання» послуговується лише поняттям «свобода совісті».

Разом з цим, на підставі детального аналізу диспозицій статей Особливої частини КК України зроблено висновок, що така правова категорія, як «свобода віросповідання», з огляду на її змістовну складову, є частиною більш широкого поняття, а саме - «свобода релігії». Відтак, Кримінальний Закон в цьому питанні, хоча і є більш наближеним до положень міжнародного права, все ж відповідає положеннями Конституції України, що загалом, вказує на узгодженість всіх цих норм між собою.

Тому під час захисту хотілося б почути чи є потреба усунути розбіжності у категоріальному апараті, яким послуговується чинне міжнародне та

національне законодавство України у питанні захисту права особи на свободу віросповідання. Чи достатньо того що автор вважає що ці поняття між собою узгоджуються.

2. Автор ведучи дискусію про доцільність чи не доцільність кримінальної відповідальності за примушення священнослужителя до проведення релігійного обряду наводить аргументи на користь позиції про те, що не всі релігії передбачають чи то виокремлюють священнослужителя. Опираючись на попередні дослідження дисертант приходить до висновку, що обидва ці положення мають під собою теоретичне підґрунтя, однак вважає, що «створення ще однієї спеціальної кримінально-правової норми, ситуацію у корні не виправить». Проте, моделюючи ситуацію коли примушення до проведення релігійного обряду буде вчинено стосовно рядового вірянина, наприклад, прийняття процедури хрещення, чи зречення, фактично не підпадає під ознаки складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 180 КК України.

Як висновок стосовно даного питання дисертант зазначає, що враховуючи, що обсяг абсолютного права на свободу віросповідання не залежить від професійного статусу його носія, видається необхідним обмежитись кримінально-правовою заборонаю загального, абстрактного характеру. Однак, під час захисту хотілося б почути дещо чіткішу позицію здобувача стосовно цього питання.

Викладене вище є власною позицією мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Івана КОРІНЦЯ є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення фундаментального наукового підґрунтя для

належної кримінально-правової характеристики складів злочинів, що пов'язані з відповідальністю за домашнє насильство.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Відповідно автор дисертації – Іван КОРІНЕЦЬ – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Тарас СОЗАНСЬКИЙ